

31999L0013

29.3.1999

EUROOPA ÜHENDUSTE TEATAJA

L 85/1

NÕUKOGU DIREKTIIV 1999/13/EÜ,

11. märts 1999,

teatavates toimingutes ja seadeldistes orgaaniliste lahustite kasutamise tulemusena tekkivate lenduvate orgaaniliste ühendite heitkoguste piiramise kohta

EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Ühenduse asutamislepingut, eriti selle artikli 130s lõiget 1,

võttes arvesse komisjoni ettepanekut, ⁽¹⁾võttes arvesse majandus- ja sotsiaalkomitee arvamust, ⁽²⁾tehes otsuse asutamislepingu artikliga 189c ettenähtud korras ⁽³⁾

ning arvestades, et:

(1) Euroopa Ühenduse keskkonnavalas tegevusprogrammis, mis on heaks kiidetud 22. novembril 1973, ⁽⁴⁾ 17. mail 1977, ⁽⁵⁾ 7. veebruaril 1983, ⁽⁶⁾ 19. oktoobril 1987 ⁽⁷⁾ ja 1. veebruaril 1993 ⁽⁸⁾ nõukogu ja nõukogus kokkutulnud liikmesriikide valitsuste esindajate poolt vastuvõetud resolutsioonidega, rõhutatakse õhusaaste ärahoidmise ja vähendamise tähtsust;

(2) eelkõige 19. oktoobri 1987. aasta resolutsioonis rõhutada, et rahva tervise ja keskkonnakaitse kõrge taseme tagamiseks tuleks ühenduse meetmetes keskenduda muu hulgas asjakohaste standardite rakendamisele;

(3) Euroopa Ühendus ja liikmesriigid on liitunud 1979. aasta piiriülese õhusaaste kauglevi konventsiooni protokolliga, mis käsitleb lenduvate orgaaniliste ühendite heitkoguste kontrolli, eesmärgiga vähendada nende piiriülest levikut ja nendega kaasnevate sekundaarsete fotokeemiliste oksüdantide levikut ning kaitsta inimeste tervist ja keskkonda kahjuliku mõju eest;

(4) lenduvatest orgaanilistest ühenditest tingitud saaste ühes liikmesriigis mõjutab sageli teiste liikmesriikide õhku ja vett; vastavalt asutamislepingu artiklile 130r on vaja võtta meetmeid ühenduse tasandil;

(5) arvestades orgaaniliste lahustite omadusi, kaasnevad nende kasutamisega teatavate toimingute puhul ja seadeldistes orgaaniliste ühendite heitmed õhku, mis võivad olla kahjulikud rahva tervisele ja/või põhjustada fotokeemiliste oksüdantide kohalikku ja piiriülest teket troposfääri piirikihis, mis omakorda võivad kahjustada keskkonna ja majanduse seisukohalt olulisi loodusressursse ning teataval kokkupuutetingimustel inimeste tervist;

(6) troposfääri sagedase kõrge osoonikontsentratsiooni tõttu viimastel aastatel on hakatud ulatuslikult muretseda selle mõju pärast rahva tervisele ja keskkonnale;

⁽¹⁾ EÜT C 99, 26.3.1997, lk 32.

⁽²⁾ EÜT C 287, 22.9.1997, lk 55.

⁽³⁾ Euroopa Parlamendi 14. jaanuari 1998. aasta arvamus (EÜT C 34, 2.2.1998, lk 75), nõukogu 16. juuni 1998. aasta ühine seisukoht (EÜT C 248, 7.8.1998, lk 1) ja Euroopa Parlamendi 21. oktoobri 1998. aasta otsus (EÜT C 341, 9.11.1998, lk 70).

⁽⁴⁾ EÜT C 112, 20.12.1973, lk 1.

⁽⁵⁾ EÜT C 139, 13.6.1977, lk 1.

⁽⁶⁾ EÜT C 46, 17.2.1983, lk 1.

⁽⁷⁾ EÜT C 328, 7.12.1987, lk 1.

⁽⁸⁾ EÜT C 138, 1.2.1993, lk 1.

- (7) seetõttu on vaja ennetusmeetmeid, et kaitsta rahva tervist ja keskkonda orgaaniliste lahustite kasutamise kaasnepahtest eriti kahjulikest heitmetest tingitud tagajärgede eest ning tagada kodanikele õigus puhtale ja tervislikule keskkonnale;
- (8) orgaaniliste ühendite heitkoguseid on mitmetes toimingutes ja seadeldistes võimalik vältida või vähendada, sest tõenäoliselt vähem kahjulikud asendajad on kättesaadavad või muutuvad kättesaadavaks lähiaastatel; kui vajalikud asendajad puuduvad, tuleks võtta muid tehnilisi meetmeid, et vähendada heitmeid keskkonda niivõrd, kuivõrd see on majanduslikult ja tehniliselt otstarbekas;
- (9) rahva tervist kõige enam kahjustavate orgaaniliste lahustite kasutamist ja orgaaniliste ühendite heitkoguseid tuleks vähendada niivõrd, kuivõrd see on tehniliselt otstarbekas;
- (10) käesolevas direktiivis käsitletud seadeldised ja protsessid peaksid olema vähemalt registreeritud, kui ühenduse või siseriiklike õigusaktidega ei nõuta nende kasutusluba;
- (11) vajaduse korral tuleks olemasolevaid seadeldisi ja toiminguid kohandada nii, et need asjakohase ajavahemiku möödudes vastaksid uutele seadeldistele ja toimingutele kehtestatud nõuetele; kõnealune ajavahemik peaks olema kooskõlas nõukogu 24. septembri 1996. aasta direktiivi 96/61/EÜ (saaste kompleksse vältimise ja kontrolli kohta) ⁽¹⁾ järgimise ajakavaga;
- (12) olemasolevate seadeldiste oluliselt muudetavad osad peavad põhimõtteliselt vastama oluliselt muudetud seadmete suhtes kohaldatavatele uue seadeldise standarditele;
- (13) orgaanilisi lahusteid kasutatakse paljude eri liiki seadeldiste ja toimingute puhul, mistõttu lisaks põhinõuetele tuleks kindlaks määrata erinõuded, samuti nende seadeldiste suuruse ja toimingute ulatuse piirmäärad, mis peavad vastama käesolevale direktiivile;
- (14) seoses keskkonnakaitse kõrge tasemega tuleb teatavate orgaanilisi lahusteid kasutavate ühenduse seadeldiste ja toimingute puhul määrata parimate olemasolevate meetodite põhimõtte kohaselt kindlaks orgaaniliste ühendite heitkogused ja asjakohased eksploatatsioonitingimused ning need järgida;
- (15) mõnedel juhtudel võivad liikmesriigid vabastada ettevõtjad heitkoguste piirväärtuste järgimisest, kui muude meetmetega, näiteks vähese lahustisisaldusega või lahustivabade toodete või meetodite kasutamise, on võimalik heitkoguseid samaväärselt vähendada;
- (16) asjakohasel viisil tuleks arvesse võtta heitkoguste piiramise meetmeid, mis on võetud enne käesoleva direktiivi jõustumist;
- (17) heitkoguste vähendamise alternatiivvõimalustega on võimalik saavutada käesoleva direktiivi eesmärgid tõhusamalt kui ühtsete lubatud heitkoguste rakendamisega; seepärast võivad liikmesriigid vabastada olemasolevad seadeldised lubatud heitkoguste järgimise nõudest, kui neil rakendatakse riiklikku kava, mille tulemusena kõnealuste toimingute ja seadeldiste tööga kaasnevad orgaaniliste ühendite heitkogused vähenevad käesoleva direktiivi rakendamise ajakava jooksul vähemalt niisama palju;
- (18) direktiivis 96/61/EÜ käsitletud ja riikliku kavaga hõlmatud olemasolevaid seadeldisi ei või mingil juhul vabastada kõnealuse direktiivi sätete, kaasa arvatud selle artikli 9 lõike 4 järgimisest;
- (19) paljudel juhtudel võidakse uutel ja olemasolevatel väikesel ja keskmise suurusega seadeldistel lubada järgida pisut leebemaid nõudeid, et säilitada nende konkurentsivõime;
- (20) keemilises puhastuses on asjakohane kohaldada nullmäära, kui kindlaksmääratud eranditest ei tulene teisiti;
- (21) hindamiseks selliste saasteainete massikontsentratsiooni või kogust, mille juhtimine keskkonda on lubatud, on vajalik heitmesire, kaasa arvatud mõõtmismeetodite kohaldamine;
- (22) ettevõtjad peaksid vähendama orgaaniliste lahustite heitkoguseid, sh lenduvaid heitkoguseid, samuti orgaaniliste ühendite heitkoguseid; selle kontrollimisel on oluliseks vahendiks lahustikasutuskava; olenemata jagatavatest juhustest ei ole lahustikasutuskava niisugusel määral välja töötatud, et saaks kehtestada ühenduse metodoloogia;
- (23) liikmesriigid peavad nägema ette heitmepiirangute ületamisel kohaldatava menetluse ja võetavad meetmed;

(¹) EÜT L 257, 10.10.1996, lk 26.

(24) komisjon ja liikmesriigid peavad tegema koostööd, et tagada käesoleva direktiivi elluviimist ja asendusainete väljatöötamist käsitleva teabe vahetus,

— väikese seadeldise puhul nominaalmahu muutus, mille tagajärjel suureneb lenduvate orgaaniliste ühendite heide üle 25 %. Oluline muutus on ka selline muutus, mis pädeva asutuse arvates võib märkimisväärselt kahjustada inimeste tervist,

— kõikide muude seadeldiste puhul nominaalmahu muutus, mille tagajärjel suureneb lenduvate orgaaniliste ühendite heide üle 10 %. Oluline muutus on ka selline muutus, mis pädeva asutuse arvates võib märkimisväärselt kahjustada inimeste tervist;

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA DIREKTIIVI:

Artikkel 1

Eesmärk ja reguleerimisala

Käesoleva direktiivi eesmärk on vältida või vähendada lenduvate orgaaniliste ühendite keskkonda, peamiselt õhku juhtimisega kaasnevat otsesest või kaudset mõju ning tõenäolist ohtu inimeste tervisele, nähes ette meetmed ja menetluse, mida rakendatakse I lisas määratletud toimingute suhtes, kui nende lahustikulu on suurem IIA lisas loetletud piirmääradest.

Artikkel 2

Mõisted

Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

1. *seadeldis* — paikne tehniline üksus, kus teostatakse üht või mitut artiklis 1 määratletud toimingut ja muid kõnealuses kohas teostatavate toimingutega tehniliselt otseselt seotud toiminguid, mis võivad mõjutada heitkoguseid;

2. *olemasolev seadeldis* — töötav seadeldis, enne käesoleva direktiivi jõustumist kehtivate õigusaktide kohaselt kasutusloa saanud või registreeritud seadeldis või seadeldis, mille kohta pädeva asutuse arvates tuleb esitada täieliku kasutusloa taotlus, tingimusel et seadeldis käivitatakse hiljemalt ühe aasta möödumisel käesoleva direktiivi jõustumisest;

3. *väike seadeldis* — IIA lisa kirjetes 1, 3, 4, 5, 8, 10, 13, 16 või 17 nimetatud madalama piirmäära alla kuuluv seadeldis või IIA lisa muude toimingute jaoks ettenähtud seadeldis, mille aastane lahustikulu on vähem kui 10 tonni;

4. *oluline muutus* —

— direktiivi 96/61/EÜ reguleerimisalasse kuuluva seadeldise puhul käesolevas direktiivis esitatud määratlus,

5. *pädev asutus* — riigiorgan või asutus, kes liikmesriikide õigusnormide kohaselt vastutab käesolevast direktiivist tulenevate kohustuste täitmise eest;

6. *ettevõtja* — füüsiline või juriidiline isik, kes töötab seadeldisega, kontrollib selle tööd või kellele on siseriiklike õigusaktide kohaselt antud määrav otsustusõigus seadeldise tehnilise toimimise suhtes;

7. *kasutusluba* — kirjalik otsus, millega pädev asutus annab loa kogu seadeldise või selle osa kasutamiseks;

8. *registreerimine* — õigusaktiga määratletud menetlus, mille käigus ettevõtja vähemalt teatab pädevale asutusele oma soovist kasutada käesoleva direktiivi reguleerimisalasse kuuluvat seadeldist või toimingut;

9. *heide* — lenduvate orgaaniliste ühendite juhtimine seadeldisest keskkonda;

10. *lenduavad heitkogused* — kõigi väljuvates gaasides mittesisalduvate lenduvate orgaaniliste ühendite ja, kui IIA lisas ei ole sätestatud teisiti, siis ka mis tahes toodetes sisalduvate lahustite juhtimine õhku, maapinda ja vette. Need hõlmavad akende, uste, tuulutusavade ja muude analoogsete avauste kaudu väliskeskkonda juhitud püüdmatuid heitmeid;

11. *väljuvad gaasid* — lenduvate orgaaniliste ühendite või muude gaasilised lõppheitmed korstnatest või saastetõrjeseadmetest. Standardtingimustes väljendatakse mahuvoolu kiirust suhtena m³/h;

12. *koguheide* — lenduvate heitkoguste ja väljuvates gaasides sisalduvate heitkoguste summa;

13. *heitme piirväärtus* — lenduvate orgaaniliste ühendite heitkoguste teatavates konkreetsetes parameetrites väljendatud mass, kontsentratsioon, protsent ja/või tase, arvatuna standardtingimustel N, mida ei või ühe või mitme ajavahemiku kestel ületada;
14. *ained* — looduses esinevad või tööstuslikult saadud tahked, vedelad või gaasilised keemilised elemendid ja nende ühendid;
15. *preparaadid* — kahest või enamast ainest koostatud segud ja lahused;
16. *orgaaniline ühend* — ühend, mis koosneb vähemalt süsinikust ja ühest või mitmest järgmisest elemendist: vesinik, halogeenid, hapnik, väävel, fosfor, räni või lämmastik, välja arvatud süsinikoksiidid, anorgaanilised karbonaadid ja bikarbonaadid;
17. *lenduv orgaaniline ühend* — (LOÜ) orgaaniline ühend aururõhuga vähemalt 0,01 kPa temperatuuril 293,15 K või analoogse volatiilsusega konkreetsetes kasutamistingimustes. Käesoleva direktiivi tähenduses käsitletakse LOÜna kreosoodi fraktsiooni, mille aururõhk temperatuuril 293,15 K on suurem;
18. *orgaaniline lahusti* — LOÜ, mida kasutatakse üksi või koos muude ainetega toorainete, toodete või jäätmete lahustamiseks, puhastusvahendina saasteainete lahustamiseks, lahustina, dispergandina, viskoossuse või pindpinevuse regulaatorina, plastifikaatorina või konservandina, ilma et toimuks keemilisi muutusi;
19. *halogeenitud orgaaniline lahusti* — orgaaniline lahusti, mille iga molekul sisaldab vähemalt ühe broomi, kloori, fluori või joodi aatomi;
20. *pinnakattevahend* — pealispinna kaunistamiseks, kaitsmiseks või muuks kasutusotstarbeliseks mõjutamiseks kasutatav preparaat, kaasa arvatud kõik orgaanilised lahustid ja preparaadid, mis sisaldavad nende nõuetekohaseks kasutamiseks vajalikke orgaanilisi lahusteid;
21. *liim* — toote eri osade ühendamiseks kasutatav preparaat, kaasa arvatud orgaanilised lahustid ja preparaadid, mis sisaldavad nende nõuetekohaseks kasutamiseks vajalikke orgaanilisi lahusteid;
22. *trüktivärv* — trükinduses teksti või kujutiste pinnale kandmiseks kasutatav preparaat, kaasa arvatud orgaanilised lahustid ja preparaadid, mis sisaldavad nende nõuetekohaseks kasutamiseks vajalikke orgaanilisi lahusteid;
23. *lakk* — läbipaistev pinnakattevahend;
24. *kulu* — seadeldistes kalendriaasta või muu 12kuulise ajavahemiku jooksul kasutatavate orgaaniliste lahustite üldine sisendkogus, välja arvatud korduvkasutatavad LOÜd;
25. *sisendkogus* — orgaaniliste lahustite kogus ja nende kogus toimingutes kasutatavates preparaatides, kaasa arvatud seadeldise sees ja väljaspool seda korduvkasutatavate lahustite kogus, mida arvestatakse iga kord toimingute teostamisel;
26. *orgaaniliste lahustite korduvkasutamine* — orgaaniliste lahustite korduvkasutamine seadeldises tehnilisel või äriotstarbel, kaasa arvatud kasutamine kütusena, kuid välja arvatud korduvkasutatava orgaanilise lahusti lõpphoiustamine jäätmetena;
27. *massivool* — vabanenud LOÜde kogus väljendatuna massiühikuna tunni kohta;
28. *nominaalmaht* — ühe päeva jooksul seadeldises kasutatavate orgaaniliste lahustite sisendkoguse keskmine maksimummass seadeldise normaalkäituse ja ettenähtud võimsuse korral;
29. *normaalkäitus* — kõik seadeldise või toimingu kasutusperioodid, välja arvatud käivitamine, seiskamine ja seadme hooldamine;
30. *ohjeldatud tingimused* — seadeldise kasutustingimused, mille puhul vabanenud LOÜd kogutakse kokku ja juhitakse välja järk-järgult kas korstna või saastetõrjeseadme kaudu, mistõttu need ei ole täielikult lenduvad;
31. *standardtingimused* — temperatuur 273,15 K ja rõhk 101,3 kPa;
32. *24 tunni keskmine* — 24 tunnise normaalkäituse jooksul saadud kehtivate näitude matemaatiline keskmine;
33. *käivitamine ja seiskamine* — tegevused, mis on seotud toimingu, seadme või reservuaari käivitamise, seiskamise ja tühi käigu sisse- või väljalülitamisega. Korrapäraselt vahelduvaid faase ei peeta käivitamiseks ega seiskamiseks.

Artikkel 3

Uute seadeldiste suhtes kehtivad kohustused

Liikmesriigid võtavad vastu vajalikud meetmed, tagamaks et:

1. kõik uued seadeldised vastaksid artiklitele 5, 8 ja 9;
2. kõik direktiiviga 96/61/EÜ hõlmamata seadeldised registreeritakse või need saavad enne töösse rakendamist kasutusloa.

Artikkel 4

Olemasolevate seadeldiste suhtes kehtivad kohustused

Ilma et see piiraks direktiivi 96/61/EÜ kohaldamist, võtavad liikmesriigid vastu vajalikud meetmed, tagamaks et:

1. olemasolevad seadeldised vastaksid artiklitele 5, 8 ja 9 hiljemalt 31. oktoobriks 2007;
2. kõik olemasolevad seadeldised oleksid registreeritud või saanud kasutusloa hiljemalt 31. oktoobriks 2007;
3. kasutusloa saanud või registreeritud seadeldised, mille puhul kasutatakse IIB lisas esitatud vähendamiskava, teatavad sellest pädevale asutusele hiljemalt 31. oktoobriks 2005;
4. seadeldise puhul:
  - mida oluliselt muudetakse,
  - mis kuulub käesoleva direktiivi reguleerimisalasse esimest korda pärast olulist muutmist,

käsitletakse seadeldise oluliselt muudetud osa kas uue seadeldisena või olemasoleva seadeldisena siis, kui terve seadeldise koguheid ei ületa kogust, mis pärineks seadeldisest, kui selle oluliselt muudetud osa käsitletaks uue seadeldisena.

Artikkel 5

Nõuded

1. Tagamaks lõigete 2-12 järgimist, võtavad liikmesriigid asjakohased meetmed, täpsustades loasaamise tingimusi või üldisi siduvaid eeskirju.

2. Kõikide seadeldiste puhul tuleb järgida:

- a) kas heitme piirväärtusi väljuvates gaasides ja lenduvaid heitkoguseid või koguheitme piirväärtusi ja muid IIA lisas sätestatud nõudeid

või

- b) IIB lisas esitatud vähendamiskava nõudeid.

3. a) Lenduvate heitkoguste piirväärtusena kohaldatakse liikmesriikides seadeldistest lenduvaid heitkoguseid. Kui pädevale asutusele on rahuldaval viisil tõestatud, et mõne seadeldise puhul ei ole kõnealune piirväärtus tehniliselt ega majanduslikult otstarbekas, võib pädev asutus teha sellisele seadeldisele erandi, kui ei ole ette näha märkimisväärset ohtu inimeste tervisele ega keskkonnale. Erandi tegemisel peab ettevõtja pädevale asutusele rahuldaval viisil tõendama, et kasutatakse parimat olemasolevat meetodit;

- b) ohjeldatud tingimustel teostamatud toimingud võib vabastada IIA lisas esitatud kontrollist, kui selline võimalus on selgesõnaliselt sätestatud kõnealusel lisas. Sel juhul tuleb kasutada IIB lisas esitatud vähendamiskava, kui pädevale asutusele ei ole rahuldaval viisil tõendatud, et kõnealune võimalus ei ole tehniliselt ega majanduslikult otstarbekas. Sel juhul peab ettevõtja pädevale asutusele rahuldaval viisil tõendama, et kasutatakse parimat olemasolevat meetodit.

Liikmesriigid teatavad komisjonile punkte a ja b käsitlevast erandist kooskõlas artikliga 11.

4. Vähendamiskava mittekasutatavate seadeldiste saastetõrjeseadmed, mis paigaldatakse pärast käesoleva direktiivi jõustumist, peavad vastama IIA lisas esitatud nõuetele.

5. Seadeldiste puhul, millega teostatakse vähemalt kaht toimingut, mis kõik ületavad IIA lisas esitatud piirmäära:

- a) peab lõigetes 6, 7 ja 8 kindlaksmääratud ainete osas iga toiming eraldi vastama kõnealuste lõigete nõuetele;

- b) kõikide muude ainete osas:

- i) peab iga toiming vastama lõike 2 nõuetele või

- ii) ei või koguheitmed ületada heitkoguseid, mis oleksid tekkinud alapunkti i kohaldamisel.

6. Ained või preparaadid, mida nende LOÜ-sisalduse tõttu liigitatakse direktiivi 67/548/EMÜ⁽¹⁾ kohaselt kantserogeenideks, mutageenideks või reproduktsiooni mõjutavateks toksilise toimega aineteks ning mis kannavad või peavad kandma hoiatusväljendeid R45, R46, R49, R60 ja R61, asendatakse võimalikult kiiresti vähem kahjulike ainete ja preparaatidega, võttes arvesse olemasolevaid võimalusi ja artikli 7 lõikes 1 nimetatud juhiseid.

7. Lõikes 6 osutatud LOÜde väljajuhtimise korral, kui kõnealuses lõikes viidatud märgistuse aluseks võetavate ühendite massivoolude summa on vähemalt 10 g/h, on heitme piirväärtus 2 mg/Nm³. Heitme piirväärtus viitab üksikute ühendite masside summale.

8. Hoiatusväljendiga R40 tähistatud halogeenitud LOÜde väljajuhtimise korral, kui märgistuse R40 aluseks võetavate ühendite massivoolude summa on vähemalt 100 g/h, on heitme piirväärtus 20 mg/Nm³. Heitme piirväärtus viitab üksikute ühendite masside summale.

Kaitsmaks rahva tervist ja keskkonda, kontrollitakse lõigetes 6 ja 8 osutatud LOÜde väljajuhtimist analoogselt ohjeldatud tingimustel töötava seadeldise heitmetega niivõrd, kuivõrd see on tehniliselt ja majanduslikult otstarbekas.

9. Selliste LOÜde väljajuhtimisel, mis pärast käesoleva direktiivi jõustumist kannavad või peavad kandma lõigetes 6 ja 8 nimetatud hoiatusväljendeid, tuleb võimalikult kiiresti hakata järgima vastavalt lõigetes 7 ja 8 osutatud heitme piirväärtusi.

10. Võetakse kõik asjakohased ettevaatusabinõud, et viia heitkogused käivitamise ja seiskamise ajal miinimumini.

11. Olemasolevate saastetõrjeseadmetega töötavad seadeldised, mis järgivad järgmisi heitme piirväärtusi:

— 50 mg C/Nm³ põletamisel,

— 150 mg C/Nm³ kõikide muude saastetõrjeseadmete korral,

vabastatakse IIA lisa tabelis esitatud väljuvate gaaside heitme piirväärtuste järgimisest 12 aasta jooksul pärast artiklis 15 osutatud

kuupäeva, kui terve seadeldise koguheidete ei ületa tabelis esitatud nõuete täitmisega kaasnevat heitkoguseid.

12. Vähendamiskava, lõike 11 kohaldamine ega artikkel 6 ei vabasta lõigetes 6, 7 ja 8 kindlaksmääratud aineid välja juhtivaid seadeldisi kõnealustes lõigetes sätestatud nõuete täitmisest.

13. Kui märgistust R40, R60 või R61 nõudvate ja käesoleva direktiivi kohaselt kontrollitavate ainete riski hinnatakse kooskõlas nõukogu määruse (EMÜ) nr 793/93⁽²⁾ ja komisjoni määrusega (EÜ) nr 1488/94⁽³⁾ või nõukogu direktiivi 67/548/EMÜ ja komisjoni direktiiviga 93/67/EMÜ,⁽⁴⁾ tutvub komisjon riskianalüüsi järeldustega ja võtab vajalikud meetmed.

Artikkel 6

Riiklikud kavad

1. Ilma et see piiraks direktiivi 96/61/EÜ kohaldamist, võivad liikmesriigid kindlaks määrata ja ellu viia riiklikud kavad, mille eesmärk on vähendada heitkoguseid, mida põhjustavad artikliga 1 hõlmatud toimingud ja tööstusseadeldised, välja arvatud IIA lisa loetletud toimingud 4 ja 11. Riikliku kavaga ei või käesoleva direktiivi reguleerimisalast välja jätta ühtki muud toimingut. Kõnealuste kavade tulemusena vähenevad käesoleva direktiiviga hõlmatud olemasolevate seadeldiste LOÜde aastased heitkogused vähemalt sama palju ja sama ajavahemiku jooksul, kui riikliku kava kehtivusaaja jooksul oleks saavutatud artikli 5 lõigetes 2 ja 3 ning II lisa sätestatud heitme piirväärtuste kohaldamisega. Riiklik kava, mida vajaduse korral ajakohastatakse, esitatakse komisjonile uuesti iga kolme aasta järel.

Riiklikke kavasisid kindlaks määravas ja ellu viivas liikmesriigis võidakse vabastada olemasolevad seadeldised artikli 5 lõigetes 2 ja 3 ning II lisa sätestatud heitme piirväärtuste rakendamiseks. Mingil juhul ei või riikliku kavaga vabastada olemasolevat seadeldist direktiivi 96/61/EÜ sätete kohaldamisest.

2. Riiklik kava sisaldab lõikes 1 kindlaksmääratud eesmärgi saavutamise tagamiseks võetud või võetavate meetmete loetelu. See hõlmab ka vähendamise kohustuslikke vahe-eesmärke, mille põhjal hinnatakse eesmärgi saavutamiseks tehtud edusamme. See on

⁽¹⁾ EÜT 196, 16.8.1967, lk 1. Direktiivi on viimati muudetud komisjoni direktiiviga 98/98/EÜ (EÜT L 355, 30.12.1998, lk 1).

⁽²⁾ EÜT L 84, 5.4.1993, lk 1.

⁽³⁾ EÜT L 161, 29.6.1994, lk 3.

⁽⁴⁾ EÜT L 227, 8.9.1993, lk 9.

kooskõlas asjaomaste ühenduse õigusaktidega, sealhulgas käesoleva direktiivi vastavate sätetega, ning koosneb järgmistest osadest:

- kavaga hõlmatud toimingute või toimingute kindlaksmääramine,
- kõnealuste toimingutega saavutatav heitkoguste vähenemine, mis on võrdne lõikes 1 kindlaksmääratud heitme piirväärtuste kohaldamisel saavutatava vähenemisega,
- kavaga hõlmatud seadeldiste arv ja nende koguheidete ning iga toimingute koguheidete.

Kava hõlmab ka nõuete täitmiseks kasutatavate vahendite täielikku kirjeldust, tõendeid kõnealuste vahendite täidetavuse kohta ja üksikasjalikke andmeid selle kohta, kuidas kava järgimist tõendatakse.

3. Liikmesriik esitab kava komisjonile. Kavale tuleb lisada lõikes 1 esitatud eesmärgi saavutamise kontrollimiseks vajalikud täiendavad dokumendid, kaasa arvatud komisjoni eritaotluse alusel esitatavad dokumendid. Oluliselt muudetavad olemasolevad seadeldised jäävad riikliku kava reguleerimisalasse, kui need kuulusid sinna enne kõnealust olulist muutmist.

4. Liikmesriik määrab riigiasutuse lõikega 3 ettenähtud teabe kogumiseks ja hindamiseks ning riikliku kava elluviimiseks.

5. a) Komisjon teatab artiklis 13 osutatud komiteele riiklike kavade hindamiskriteeriumid hiljemalt ühe aasta möödumisel käesoleva direktiivi jõustumisest.

b) Kui komisjon ei ole liikmesriigi kava, taasesitatud kava või artikli 11 kohaselt esitatud arenguaruannete põhjal kindel kava eesmärkide saavutamises ettenähtud ajavahemiku jooksul, esitab ta liikmesriigile ja artiklis 13 osutatud komiteele oma arvamuse ning põhjendab seda. Seda tehakse kuue kuu jooksul pärast kava või aruande saamist. Liikmesriik teatab komisjonile ja komiteele kolme kuu jooksul eesmärkide saavutamiseks võetavatest parandusmeetmetest.

6. Kui komisjon otsustab kuue kuu jooksul pärast parandusmeetmetest teatamist, et need ei ole piisavad kava eesmärkide saavutamiseks ettenähtud ajavahemiku jooksul, on liikmesriik kohustatud olemasolevate seadeldiste puhul täitma artikli 5 lõigetes 2 ja 3 ning II lisas esitatud nõudeid käesolevas direktiivis kindlaksmääratud tähtaja jooksul. Komisjon teavitab oma otsusest artiklis 13 osutatud komiteed.

Artikkel 7

Asendamine

1. Komisjon tagab orgaaniliste ainete ja nende potentsiaalsete asendajate kasutamist käsitleva teabe vahetuse liikmesriikide ning asjaomaste toimingute vahel. Teave käsitleb:

- kasutamiskõlblikkust,
- võimalikku mõju inimeste tervisele ja eelkõige töökeskkonnale,
- võimalikku mõju keskkonnale,
- majanduslike tagajärgi, eelkõige muude olemasolevate võimalustega seotud kulusid ja tulusid,

et anda juhiseid õhku, vett, pinnast, ökosüsteeme ja inimeste tervist kõige vähem mõjutavate ainete ja meetodite kasutamise kohta. Pärast teabevahetust avaldab komisjon juhised kõikide toimingute kohta.

2. Liikmesriigid tagavad, et lõikes 1 osutatud juhiseid arvestatakse kasutusloa andmisel ja üldiste siduvate eeskirjade sõnastamisel.

Artikkel 8

Järelevalve

1. Liikmesriigid kehtestavad käesoleva direktiiviga hõlmatud seadeldise ettevõtjale kohustuse esitada pädevale asutusele üks kord aastas või nõudmise korral andmed, mis võimaldavad pädeval asutusel kontrollida käesoleva direktiivi järgimist.

2. Liikmesriigid tagavad, et väljumisavasid, mille külge on kinnitatud saastetõrjeseadmed ning mille lõpp-punkti kaudu väljub orgaanilist süsinikku kokku keskmiselt üle 10 kg/h, kontrollitakse pidevalt nõuete täitmise suhtes.

3. Muudel juhtudel tagavad liikmesriigid pidevate või perioodiliste mõõtmiste korraldamise. Perioodiliste mõõtmiste korral võetakse iga mõõtmise käigus vähemalt kolm näitu.

4. Mõõtmisi ei ole tarvis teha, kui torusuudmele kinnitatud saastetõrjeseadmed ei pea olema vastavuses käesoleva direktiiviga.

5. Komisjon organiseerib liikmesriikides lahustikasutuskavasid käsitleva teabe vahetuse käesoleva direktiivi rakendamise seotud andmete alusel kolme aasta jooksul pärast artiklis 15 osutatud kuupäeva.

Artikkel 9

Heitme piirväärtuste järgimine

1. Pädevale asutusele tõendatakse järgimise nõuete järgimist:

— väljuvate gaaside heitme piirväärtused, lenduvad heitkogused ja koguheitme piirväärtused,

— IIB lisa vähendamiskava nõuded,

— artikli 5 lõike 3 sätteid.

III lisas on esitatud lahustikasutuskava käsitlevad juhised, mille alusel on võimalik tõendada kõnealuste parameetrite järgimist.

Väljuva gaasi mahtu võib gaasi jahutamise või lahjendamise otsarbel suurendada, kui see on tehniliselt õigustatud, kuid seda ei arvestata väljuvas gaasis sisalduva saasteaine massikontsentratsiooni määramisel.

2. Pärast olulist muutmist kontrollitakse nõuete järgimist uuesti.

3. Pidevate mõõtmiste korral loetakse heitme piirväärtusega seotud nõuded täidetuks järgmistel tingimustel:

a) 24 tunnise normaalkäituse jooksul ei ületa keskmine tulemus heitme piirväärtust;

b) tunni keskmine ei ületa heitme piirväärtust rohkem kui 1,5 korda.

4. Korrapäraste mõõtmiste korral loetakse heitme piirväärtusega seotud nõuded täidetuks, kui ühe seire jooksul:

a) kõikide näitude keskmine ei ületa heitme piirväärtust;

b) tunni keskmine ei ületa heitme piirväärtust rohkem kui 1,5 korda.

5. Artikli 5 lõigete 7 ja 8 sätete järgimist kontrollitakse asjaomaste lenduvate orgaaniliste ühendite massikontsentratsioonide summa alusel. Kõikidel muudel juhtudel kontrollitakse nõuete täitmist väljajuhitud orgaanilise süsiniku kogumassi alusel, kui IIA lisas ei ole sätestatud teisiti.

Artikkel 10

Nõuete täitmatajätmine

Liikmesriigid võtavad asjakohased meetmed tagamaks, et käesoleva direktiivi nõuete rikkumise korral:

a) teavitab ettevõtja sellest pädevat asutust ja võtab vajalikud meetmed nõuete täitmise võimalikult kiireks taastamiseks;

b) kui nõuete täitmatajätmine ohustab otseselt inimeste tervist ning niikaua, kuni nõuete täitmine ei ole taastatud punktis a sätestatud tingimuste kohaselt, toiming peatatakse.

Artikkel 11

Teabesüsteemid ja aruandlus

1. Liikmesriigid saavad iga kolme aasta järel komisjonile käesoleva direktiivi rakendamist käsitleva teabe aruande vormis. Aruanne esitatakse kas küsimustiku või vormi alusel, mille komisjon koostab direktiivi 91/692/EMÜ⁽¹⁾ artiklis 6 ettenähtud korras. Küsimustik või vorm saadetakse liikmesriikidele kuus kuud enne aruandes käsitletava ajavahemiku algust. Aruanne esitatakse komisjonile üheksa kuu jooksul pärast selles käsitletud kolmeaastase ajavahemiku lõppu. Liikmesriigid avaldavad esitatud aruanded kohe pärast komisjonile üleandmist, kui direktiivi 90/313/EMÜ⁽²⁾ artikli 3 lõigetes 2 ja 3 sätestatud piirangutest ei tulene teisiti. Esimeses aruandes käsitletakse artiklis 15 osutatud kuupäevast algavat kolmeaastast ajavahemikku.

2. Lõike 1 kohaselt esitatud teave sisaldab piisaval määral esindavaid andmeid, et tõendada artikli 5 ja vastavalt vajadusele artikli 6 nõuete täitmist.

3. Hiljemalt viie aasta möödumisel esimeste aruannete saamisest koostab komisjon liikmesriikide esitatud andmete alusel aruande käesoleva direktiivi rakendamise kohta. Komisjon esitab kõnealuse aruande, millele on vajaduse korral lisatud ettepanekud, Euroopa Parlamendile ja nõukogule.

Artikkel 12

Avalik juurdepääs teabele

1. Ilma et see piiraks direktiivi 90/313/EMÜ kohaldamist, võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed selleks, et vähemalt uusi

⁽¹⁾ EÜT L 377, 31.12.1991, lk 48.

⁽²⁾ EÜT L 158, 23.6.1990, lk 56.

seadeldisi või nende seadeldiste direktiivi 96/61/EÜ kohaselt luba vajavate olulisi muutmisi käsitlevad kasutusloataotlused oleksid avalikkusele kättesaadavad sobiva ajavahemiku jooksul, et avalikkus saaks oma arvamust avaldada enne pädeva asutuse otsust. Ilma et see piiraks direktiivi 96/61/EÜ kohaldamist, puudub kohustus teavet avalikkuse jaoks kohandada.

Pädeva asutuse otsus, sealhulgas vähemalt kasutusloa koopia, ja kõik hilisemad ajakohastamised tehakse samuti avalikkusele kättesaadavaks.

Seadeldise suhtes kohaldatavad üldised siduvad eeskirjad ning registreeritud ja kasutusloa saanud toimingute loetelu tehakse avalikkusele kättesaadavaks.

2. Artiklites 8 ja 9 osutatud ning kasutusloa- ja registreerimistingimuste kohaselt nõutud heitmeseire tulemused, mis on pädeva asutuse valduses, tuleb samuti teha avalikkusele kättesaadavaks.

3. Lõikeid 1 ja 2 kohaldatakse, kui direktiivi 90/313/EMÜ artikli 3 lõigetes 2 ja 3 sätestatud piirangutest, mis käsitlevad ametivõimude andmeesitamisest keeldumise põhjusi, kaasa arvatud tööstus- ja ärialast konfidentsiaalsust, ei tulene teisiti.

Artikkel 13

Komitee

Komisjoni abistab nõuandekomitee, kuhu kuuluvad liikmesriikide esindajad ja eesistujana komisjoni esindaja.

Võetavate meetmete eelnõu esitab komiteele komisjoni esindaja. Tähtaja jooksul, mille määrab eesistuja lähtuvalt küsimuse kiireloomulisusest, esitab komitee eelnõu kohta oma arvamuse, vajaduse korral hääletades.

Arvamus protokollitakse; lisaks sellele on igal liikmesriigil õigus taotleda oma seisukoha protokollimist.

Komisjon võtab komitee esitatud arvamust arvesse täiel määral. Komisjon informeerib komiteed, mil viisil komitee arvamust on arvestatud.

Artikkel 14

Sanktsioonid

Liikmesriigid määravad kindlaks sanktsioonid, mida rakendatakse vastavalt käesolevale direktiivile vastuvõetud siseriiklike õigusnormide rikkumise korral, ning võtavad kõik nende õigusnormide rakendamiseks vajalikud meetmed. Kindlaksmääratud sanktsioonid peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad. Liikmesriigid teatavad komisjonile kõnealustest sätetest hiljemalt artiklis 15 nimetatud kuupäevaks ja nende edasistest muudatustest niipea kui võimalik.

Artikkel 15

Ülevõtmine

1. Liikmesriigid jõustavad käesoleva direktiivi täitmiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid hiljemalt 2001. aasta 1. aprilliks. Liikmesriigid teatavad sellest viivitamata komisjonile.

Kui liikmesriigid need meetmed vastu võtavad, lisavad nad nendes meetmetesse või nende ametliku avaldamise korral nende juurde viite käesolevale direktiivile. Sellise viitamise viisi näevad ette liikmesriigid.

2. Liikmesriigid edastavad komisjonile käesoleva direktiiviga reguleeritavas valdkonnas nende poolt vastuvõetavate siseriiklike põhiliste õigusnormide teksti.

Artikkel 16

Jõustumine

Direktiiv jõustub *Euroopa Ühenduste Teatajas* avaldamise päeval.

Artikkel 17

Adressaadid

Käesolev direktiiv on adresseeritud liikmesriikidele.

Brüssel, 11. märts 1999

Nõukogu nimel

eesistuja

J. TRITTIN

I LISA

REGULEERIMISALA

Käesolev lisa sisaldab artiklis 1 osutatud toiminguliike. Kui käesolevas lisas nimetatud toimingute puhul ületatakse IIA lisa loetletud piirmäärad, kuuluvad need käesoleva direktiivi reguleerimisalasse. Kõikidel juhtudel hõlmab toiming seadme puhastamist, kuid mitte toodete puhastamist, kui ei ole sätestatud teisiti.

Liimkatmine

- Toiming, mille käigus kantakse liim pinnale, välja arvatud trükindusega seotud liimkatmine ja lamineerimine.

Pindade katmine

- Toimingud, mille käigus kantakse järgmistele pindadele üks või mitu pidevat pinnakattekihti:
  - järgmistele sõidukitele:
    - direktiivi 70/156/EMÜ⁽¹⁾ kohaselt sõidukikategooriasse M1 kuuluvad uued autod ja kategooriasse N1 kuuluvad sõidukid, kui neid värvitakse sama seadeldisega nagu kategooriasse M1 kuuluvaid sõidukeid,
    - veoautokabiinid, mis on määratletud juhi majutuskohana, samuti direktiivi 70/156/EMÜ kohaselt kategooriasse N2 ja N3 kuuluvate sõidukite tehnilise varustuse juurde lahutamatu osana kuuluv kate,
    - direktiivi 70/156/EMÜ kohaselt sõidukikategooriasse N1, N2 ja N3 kuuluvad paki- ja veoautod, välja arvatud veoautokabiinid,
    - direktiivi 70/156/EMÜ kohaselt sõidukikategooriasse M2 ja M3 kuuluvad bussid,
  - direktiivi 70/156/EMÜ kohaselt kategooriasse O1, O2, O3 ja O4 kuuluvad järeelhaagised,
  - metall- ja plastipinnad, kaasa arvatud lennukite, laevade, rongide jne pinnad,
  - puitpinnad,
  - tekstiil-, kanga-, kile- ja paberpinnad,
  - nahk.

Toiming ei hõlma aluspinna katmist metallidega elektroforeesi- ja keemilisel pihustusmeetodil. Kui pinna katmise käigus trükitakse kõnealusele kaubaartiklile mis tahes meetodil, käsitletakse trükkimisfaasi pinnakatmise ühe osana. See ei hõlma iseseisva toiminguna teostatavat trükkimist, kuid seda võidakse pidada käesoleva direktiivi alla kuuluvaks, kui trükitoiming kuulub selle reguleerimisalasse.

Rullmaterjali kattekihiga katmine

- Toimingud, mille käigus rullides teras, roostevaba teras, kaetud teras, vasesulamid või alumiiniumribad kaetakse pideva protsessi käigus kile või laminaatkattega.

Keemiline puhastus

- Tööstuslikud või kaubanduslikud toimingud, mille käigus kasutatakse LOÜsid rõivaste, mööbli ja muude analoogsete tarbekaupade puhastusseadmetes, välja arvatud plekkide käsitsi eemaldamine tekstiili- ja rõivatööstuses.

(¹) EÜT L 42, 23.2.1970, lk 1. Direktiivi on viimati muudetud direktiiviga 97/27/EÜ (EÜT L 233, 25.8.1997, lk 1).

Jalatsite valmistamine

- Täielike jalatsite ja nende osade valmistamiseks ettenähtud toimingud.

Pinnakattevahendite, lakkide, trükivärvide ja liimide valmistamine

- Eespool nimetatud lõpptoodete valmistamine, mille käigus segatakse pigmendid, vaigud ja liimmaterjalid orgaanilise lahusti või muu kandeainega, kaasa arvatud dispersiooni ja eeldispersiooni, viskoossuse ja värvivarjundi reguleerimise ning lõpptoote pakkimisega seotud toimingud, ning vahesaaduste valmistamine, kui see toimub kõnealuste toodete valmistamisega ühes ja samas kohas.

Farmaatsiatoodete valmistamine

- Farmaatsiatoodete keemiline sünteesimine, fermenteerimine, ekstraheerimine, formuleerimine ja viimistlemine ning vahesaaduste valmistamine, kui see toimub eespool nimetatud toodete valmistamisega ühes ja samas kohas.

Trükkimine

- Teksti ja/või kujutiste reprodutseerimine, mille käigus kantakse trükivärv trükivormiga pinnale. See hõlmab asjaomaseid lakkimis-, pinnakatmis- ja lamineerimismeetodeid. Direktiivi kohaldatakse siiski ainult järgmiste alaprotsesside suhtes:
  - *fleksograafia* —trükitehnika, mille käigus kasutatakse kummist või elastsest fotopolümeerist trükivormi, kus trükitavad alad on trükkimata jäetavatest aladest ülevalpool, ning aurustumise teel kuivavaid vedelaid trükivärve,
  - *kuivaviga rullofsetrükk* —rotatsioontrükitehnika, mille käigus kasutatakse trükivormi, kus trükitavad ja trükkimata jäetavad alad on ühel ja samal tasapinnal, kusjuures rotatsioon tähendab seda, et trükitav materjal söödetakse masinasse rullilt, mitte eraldi lehtedena. Trükkimata jäetav ala muudetakse vett imavaks, mistõttu trükivärv sellele peale ei hakka. Trükitavat ala töödeldakse nii, et see võtaks trükivärvi külge ja kannaks selle trükitavale pinnale. Aurustumine toimub ahjus, kus trükitud materjali õhuga kuumutatakse,
  - *trükkimisega seotud lamineerimine* —kahe või enama elastse materjali ühendamine laminaadi saamiseks,
  - *väljaannete trükkimiseks kasutatav rotatsioonsügavrükk* —ajakirjade, brošüüride, kataloogide ja muude analoogsete toodete paberi trükkimiseks kasutatav rotatsioonsügavtrükitehnika, mille käigus kasutatakse tolueenil põhinevaid trükivärve,
  - *rotatsioonsügavrükk* —trükitehnika, mille käigus kasutatakse silindrikujulist trükivormi, kus trükitav ala on trükkimata jäetavast alast allpool, ning aurustumise teel kuivavaid vedelaid trükivärve. Süvendid täidetakse trükivärviga ja ülejääk pühitakse trükkimata jäetavalt alalt ära, enne kui trükitav pind puutub kokku silindriga ja tõstab trükivärvi süvenditest välja,
  - *rotatsioonsiidrükk* —rotatsioontrükitehnika, mille käigus trükivärv surutakse trükitavale pinnale läbi poorse trükivormi, kus trükitav ala on lahti ja trükkimata jäetav ala kaetud, ning milleks kasutatakse ainult aurustumise teel kuivavaid vedelaid trükivärve. Rotatsioon tähendab seda, et trükitav materjal söödetakse masinasse rullilt, mitte eraldi lehtedena,
  - *lakkimine* —toiming, mille käigus kantakse pakkematerjali hilisemaks sulgemiseks vajalik lakk või liimkate elastsele materjalile.

Kummikonversioon

- Toimingud, mille käigus segatakse, jahvatatakse, tihendatakse, kalandreeritakse, pressitakse ja vulkaniseeritakse looduslikku või sünteeskautšukit, samuti looduslikust või sünteeskautšukist valmistootete saamiseks vajalikud lisatoimingud.

Pindade puhastamine

- Toimingud, välja arvatud keemiline puhastus, mille käigus kasutatakse orgaanilisi lahusteid materjali pealispinnalt saasteainete eemaldamiseks, kaasa arvatud rasvaarastus. Enne või pärast muid toiminguid mitmes etapis

teostatavat puhastamist käsitletakse ühe pinnapuhastustoiminguna. Toiming ei hõlma seadmete puhastamist, kuid hõlmab tootepindade puhastamist.

Taimeõli ja loomarasva ekstraheerimine ning taimeõli rafineerimine

- Toimingud, mille käigus ekstraheeritakse seemnetest ja muudest taimse päritoluga ainetest taimeõli, töödeldakse kuivjääki loomasööda valmistamiseks ning puhastatakse seemnetest, taimse ja/või loomse päritoluga ainetest saadud rasvu ja taimeõlisid.

Sõidukite taasviimistlus

- Tööstuslik või kaubanduslik pinnakatmine ja sellega seotud rasvaarastus, mille käigus teostatakse järgmisi toiminguid:
  - direktiivis 70/156/EMÜ määratletud maantesõidukite või nende osade pindade katmine, mida teostatakse sõiduki remontimise, restaureerimise või kaunistamise käigus väljaspool tööstusettevõtet,
  - direktiivis 70/156/EMÜ määratletud maantesõidukite või nende osade katmine viimistlusmaterjalidega, kui see toimub väljaspool algset tootmisliini,
  - järeelhaagiste, sealhulgas poolhaagiste (O kategooria) pindade katmine.

Mähistraadi katmine

- Toimingud, mille käigus kaetakse transformaatorite, mootorite ja muude seadmete rullide mähkimiseks kasutatavate metallist elektrijuhtide pind.

Puidu immutamine

- Puidu säilimist parandavad toimingud.

Puidu ja plastmassi lamineerimine

- Puidu ja/või plastmassi ühendamine lamineeritud toodete valmistamiseks.

—

*IIA LISA

I. PIIRMÄÄRAD JA HEITKOGUSTE KONTROLLIMINE

	Toiming (lahustikulu aastane alammäär tonnides)	Piirmäär (lahustikulu aastane alam- määr tonnides)	Heitme piir- väärtused välju- vates gaasides (mg C/Nm ³)	Lenduvad heitkogused (lahustikulu protsenti- des)		Koguheitme piirväärtu- sed		Erisätted
				Uus sea- deldis	Olema- olev sea- deldis	Uus sea- deldis	Olema- olev sea- deldis	
1	Kuivatiga rullosettrükk (> 15)	15 – 25 > 25	100 20	30 ⁽¹⁾ 30 ⁽¹⁾				⁽¹⁾ Valmistootes sisalduvat lahustijääki ei käsitleta len- duvate heitkoguste osana.
2	Väljaannete trükkimiseks kasu- tatav rotatsioonsügavtrükk (> 25)		75	10	15			
3	Muu rotatsioonsügavtrükk, fleksograafia, rotatsioonsiid- trükk, lamineerimis- või lakki- misühikud (> 15) rotatsioonsiid- trükk tekstiilile/papile (> 30)	15 – 25 > 25 > 30 ⁽²⁾	100 100 100	25 20 20				⁽²⁾ Alammäär tekstiilile või papile rotatsioonsiidtrüki- tehnikas trükkimisel.
4	Pindade puhastamine ⁽³⁾ (> 1)	1 – 5 > 5	20 ⁽⁴⁾ 20 ⁽⁴⁾	15 10				⁽³⁾ Kasutatakse artikli 5 lõige- tes 6 ja 8 kindlaksmääratud ühendeid. ⁽⁴⁾ Piirväärtus osutab ühendite massile mg/Nm ³ , mitte süsi- niku koguhulgale.
5	Muu pindade puhastamine (> 2)	2 – 10 > 10	75 ⁽⁵⁾ 75 ⁽⁵⁾	20 ⁽⁵⁾ 15 ⁽⁵⁾				⁽⁵⁾ Seadeldised, mille kohta pädevale asutusele on tõen- datud, et orgaanilise lahusti sisaldus kõikides kasutatava- tes puhastusvahendites ei ületa 30 % nende massist, vabastatakse kõnealuste piir- väärtuste kohaldamisest.
6	Sõidukite pindade katmine (< 15) ja taasviimistlus	> 0,5	50 ⁽⁶⁾	25				⁽⁶⁾ Vastavust artikli 9 lõikega 3 tuleb tõestada keskmiselt 15 minutit kestvate mõõt- miste alusel.

	Toiming (lahustikulu aastane alammäär tonnides)	Piirmäär (lahustikulu aastane alam- määr tonnides)	Heitme piir- väärtused välju- vates gaasides (mg C/Nm ³)	Lenduvad heitkogused (lahustikulu protsenti- des)		Koguheitme piirväärtu- sed		Erisätted
				Uus sea- deldis	Olema- olev sea- deldis	Uus sea- deldis	Olema- olev sea- deldis	
7	Rullmaterjali kattekihiga katmine (> 25)		50 ⁽¹⁾	5	10			(1) Seadeldiste puhul, mis töötavad lahustite korduvkasutamist võimaldaval meetodil, on heitme piirväärtus 150.
8	Muude pindade, sh metall-, plastmass-, tekstiil-, ⁽⁶⁾ kile- ja paberpindade katmine (> 5)	5 – 15 > 15	100 ⁽²⁾ ⁽⁵⁾ 50/75 ⁽³⁾ ⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾	25 ⁽⁵⁾ 20 ⁽⁵⁾				(2) Heitme piirväärtust kohaldatakse ohjeldatud tingimustel toimuva pinna katmise ja kuivamise suhtes. (3) Esimest heitme piirväärtust kohaldatakse kuivamise, teist pinna katmise suhtes. (4) Tekstiilpindade katmise seadeldiste puhul, mis töötavad lahustite taaskasutamist võimaldaval meetodil, on heitme piirväärtus pinna katmisel ja kuivamisel kokku 150. (5) Pindade katmise toimingud, mida ei ole võimalik teostada ohjeldatud tingimustel (nt laeva ehitamine, lennuki värvimine), võib vabastada kõnealuste piirväärtuste kohaldamisest artikli 5 lõike 3 punkti b kohaselt. (6) Tekstiilile tehtav rotatsioon-siidtrükk kuulub toimingu nr 3 alla.
9	Mähistraadi katmine (> 5)					10 g/kg ⁽⁷⁾ 5 g/kg ⁽⁸⁾		(7) Kohaldatakse seadeldiste suhtes, kus traadi keskmine läbimõõt on ≤ 0,1 mm. (8) Kohaldatakse kõikide muude seadeldiste suhtes.
10	Puitpindade katmine (> 15)	15 – 25 > 25	100 ⁽⁹⁾ 50/75 ⁽¹⁰⁾	25 20				(9) Heitme piirväärtust kohaldatakse ohjeldatud tingimustel toimuva pinna katmise ja kuivamise suhtes. (10) Esimest piirväärtust kohaldatakse kuivamise ja teist pinna katmise suhtes.

	Toiming (lahustikulu aastane alammäär tonnides)	Piirmäär (lahustikulu aastane alam- määr tonnides)	Heitme piir- väärtused välju- vates gaasides (mg C/Nm ³)	Lenduvad heitkogused (lahustikulu protsenti- des)		Koguheitme piirväärtu- sed		Erisätted
				Uus sea- deldis	Olema- olev sea- deldis	Uus sea- deldis	Olema- olev sea- deldis	
11	Keemiline puhastus						20 g/kg ⁽¹⁾ ⁽²⁾ ⁽³⁾	<p>⁽¹⁾ Väljendatakse vabanenud lahusti massina puhastatud ja kuivatatud toote kilo-grammi kohta.</p> <p>⁽²⁾ Käesoleva lahtri suhtes ei kohaldata artikli 5 lõikes 8 sätestatud heitme piirväärtust.</p> <p>⁽³⁾ Järgmist erandit kohaldatakse ainult Kreekas: koguheitme piirväärtust ei kohaldata 12 aasta jooksul pärast käesoleva direktiivi jõustumist seadeldiste suhtes, mis asuvad äärealadel ja/või saartel, kus elab kuni 2 000 alalist elanikku ning kus nüüdisaegsed tehnoloogiaseadmed ei ole majanduslikult otstarbekad.</p>
12	Puidu immutamine (> 25)		100 ⁽⁴⁾	45			11 kg/m ³	⁽⁴⁾ Ei kohaldata kreosoodiga immutamise suhtes.
13	Naha katmine (> 10)	10 – 25 > 25 (> 10) ⁽⁵⁾					85 g/m ² 75 g/m ² 150 g/m ²	<p>Heitme piirväärtusi väljendatakse vabanenud lahusti grammides valmistatud toote ühe m² kohta.</p> <p>⁽⁵⁾ Naha katmine sisustuses ja eelkõige pisitarbekaupadena kasutatavate nahkesemete puhul, nt kottide, rihmade, rahakottide jne puhul.</p>
14	Jalatsite valmistamine (> 5)						25 g paari kohta	Koguheitme piirväärtusi väljendatakse vabanenud lahusti grammides ühe paari valmisjalatsite kohta.
15	Puidu ja plastmassi lamineeri- mine (> 5)						30 g/m ²	

	Toiming (lahustikulu aastane alammäär tonnides)	Piirmäär (lahustikulu aastane alam- määr tonnides)	Heitme piir- väärtused välju- vates gaasides (mg C/Nm ³)	Lenduvad heitkogused (lahustikulu protsenti- des)		Koguheitme piirväärtu- sed		Erisätted
				Uus sea- deldis	Olema- olev sea- deldis	Uus sea- deldis	Olema- olev sea- deldis	
16	Liimkatmine (> 5)	5 – 15 > 15	50 ⁽¹⁾ 50 ⁽¹⁾	25 20				⁽¹⁾ Kui kasutatakse lahusti kor- dudkasutamist võimaldavaid meetodeid, on heitme piir- väärtus väljuvates gaasides 150.
17	Pinnakattevahendite, lakkide, trükkivärvide ja liimide valmista- mine (> 100)	100-1 000 > 1 000	150 150	5 3		5 % lahusti sisend- kogusest 3 % lahusti sise- ndkogusest		Lenduvate heitkoguste piirvää- rtus ei hõlma lahustit, mis moo- dustab kattevahendi ühe osa ja mida müüakse suletud anumas.
18	Kummi töötlemine		20 ⁽²⁾	25 ⁽³⁾		25 % lahusti sisend- kogusest		⁽²⁾ Kui kasutatakse lahusti kor- dudkasutamist võimaldavaid meetodeid, on heitme piir- väärtus väljuvates gaasides 150. ⁽³⁾ Lenduvate heitkoguste piir- väärtus ei hõlma lahustit, mis moodustab toote või prepa- raadi ühe osa ja mida müüakse suletud anumas.
19	Taimeõli ja loomarasva ekstra- heerimine ning taimeõli rafi- neerimine (> 10)					Loomarasv: 1,5 kg/tonn Riitsinus: 3 kg/tonn Rapsiseeme: 1 kg/tonn Päevaliliseeme: 1 kg/tonn Sojaoad (tavapärase jahvatus): 0,8 kg/tonn Sojaoad (valged helbed): 1,2 kg/tonn Muud seemned ja taimsed ained: 3 kg/tonn ⁽⁴⁾ 1,5 kg/tonn ⁽⁵⁾ 4 kg/tonn ⁽⁶⁾		⁽⁴⁾ Seadeldiste puhul, kus töö- deldakse üksikuid seemne- partiisid ja muid taimseid aineid, määrab koguheitme piirväärtuse kindlaks pädev asutus igal üksikul juhul eraldi, kohaldades selleks parimaid olemasolevaid meetodeid. ⁽⁵⁾ Kohaldatakse kõikide frakt- sioneerimisprotsesside suhtes, välja arvatud õlist fos- faatide eraldamine. ⁽⁶⁾ Kohaldatakse fosfaatide eral- damisel.

	Toiming (lahustikulu aastane alammäär tonnides)	Piirmäär (lahustikulu aastane alam- määr tonnides)	Heitme piir- väärtused välju- vates gaasides (mg C/Nm ³)	Lenduvad heitkogu- sed (lahustikulu prot- sentides)		Koguheitme piirväärtused		Erisätted
				Uus sea- deldis	Olemas- olev seadeldis	Uus sea- deldis	Olemas- olev seadeldis	
20	Farmaatsiatoodete valmistamine (> 50)		20 ⁽¹⁾	5 ⁽²⁾	15 ⁽²⁾	5 % lahusti sisend- kogu- sest	15 % lahusti sisend- kogu- sest	(1) Kui kasutatakse lahusti kor- dudkasutamist võimaldavaid meetodeid, on heitme piir- väärtus väljuvates gaasides 150. (2) Lenduvate heitkoguste piir- väärtus ei hõlma lahustit, mis moodustab toote või preparaadi ühe osa ja mida müüakse suletud anumas.

II. SÕIDUKITE PINDADE KATMINE

Koguheitme piirväärtusi väljendatakse vabanenud lahusti grammides tootepinna ühe ruutmeetri kohta ning vabanenud lahusti kilogrammides autokere kohta.

Allpool esitatud tabelis käsitletavate toodete pindala määratakse kindlaks järgmiselt:

- pindala arvatuna elektroforeesimeetodil kaetava kogupindala alusel pluss pinna edasiste katmisetappide käigus nende lisatavate osade pindala, millele kantakse kõnealuse tootega üht ja sama pinnakattevahendit, või seadeldises töödeldava toote kogupindala.

Elektroforeesimeetodil kaetav pindala arvutatakse järgmise valemi põhjal:

$$\frac{2 \times \text{toote kesta kogumass}}{\text{metallpleki keskmine paksus} \times \text{metallpleki tihedus}}$$

Seda meetodit kohaldatakse ka muude kaetud plekkosade suhtes.

Muude lisatud osade pindala või seadeldises kaetav kogupindala arvutatakse CAD-programmi (*Computer Aided Design*) abil või teiste samaväärsete meetoditega.

Allpool esitatud tabelis märgitud koguheitme piirväärtust kohaldatakse ühes ja samas seadeldises teostatud protsessi kõikide etappide suhtes alates pinna katmisest elektroforeesimeetodil või muudest pinnakatmisviisidest kuni pealiskihi vahatamise ja poonimiseni, samuti töötlemisseadmete, sealhulgas pihustite ja muude püsiseadmete puhastamiseks nii tootmise ajal kui ka väljaspool seda kasutatud lahusti suhtes. Koguheitme piirväärtust väljendatakse orgaaniliste ühendite masside summana toote kaetud kogupindala ühe ruutmeetri kohta ning orgaaniliste ühendite masside summana autokere kohta.

Toiming (lahustikulu aastane alammäär tonnides)	Tootmise alammäär (aastas kaetavaid tooteid)	Koguheitme piirväärtus	
		Uus seadeldis	Olemasolev seadeldis
Uute autode pindade katmine (> 15)	> 5 000	45 g/m ² või 1,3 kg/kere + 33 g/m ²	60 g/m ² või 1,9 kg/kere + 41 g/m ²
	≤ 5 000 monokokki või > 3 500 šassiile ehitatud	90 g/m ² või 1,5 kg/kere + 70 g/m ²	90 g/m ² või 1,5 kg/kere + 70 g/m ²

Toiming (lahustikulu aastane alammäär tonnides)	Tootmise alammäär (aastas kaetavaid tooteid)	Koguheitme piirväärtus	
		Uus seadeldis	Olemasolev seadeldis
		Koguheitme piirväärtus (g/m ²)	
Uute veoautode kabiinide pindade katmine (> 15)	≤ 5 000	65	85
	> 5 000	55	75
Uute paki- ja veoautode pindade katmine (> 15)	≤ 2 500	90	120
	> 2 500	70	90
Uute busside pindade katmine (> 15)	≤ 2 000	210	290
	> 2 000	150	225

Sõidukipindade katmise seadeldised, mille lahustikulu on eespool esitatud tabelis märgitud piirmäärast väiksem, vastavad IIA lisas sõidukite taasviimistlust käsitleva lahtri nõuetele.

IIB LISA

VÄHENDAMISKAVA

1. Põhimõtted

Vähendamiskava eesmärk on võimaldada ettevõtjal saavutada muude vahenditega heitkoguste vähendamisi, mis oleksid samaväärsed nendega, mida saavutatakse heitme piirväärtuste kohaldamisel. Selleks võib ettevõtja kasutada konkreetselt oma seadeldise kohta koostatud mis tahes vähendamiskava, tingimusel et lõpuks saavutatakse heitkoguste samaväärne vähenemine. Liikmesriigid esitavad komisjonile kooskõlas artikliga 11 aruande heitkoguste asjakohase vähendamise osas saavutatud edusammude, sealhulgas vähendamiskava kohaldamisest saadud kogemuste kohta.

2. Kasutamine

Pindade katmisel kattevahendite, lakkide, liimide või trükivärvidega võib kasutada järgmist kava. Kui järgmine meetod ei ole kohane, võib pädev asutus lubada ettevõtjal kohaldada mõnda muud talle sobivat vabastuskava, mis vastab käesoleva lisa põhimõtetele. Kava koostamisel võetakse arvesse järgmiseid asjaolusid:

- i) kui vähese lahustisisaldusega või lahustivabad asendajad on alles väljatöötamisel, tuleb ettevõtjale anda ajapikendust heitkoguste vähendamise kavade rakendamiseks;
- ii) heitkoguste vähendamise võrdluspunkt peaks vastama võimalikult täpselt ilma vähendamismeetmeta vabanenud heitkogustele.

Järgmist kava kohaldatakse seadeldiste suhtes, mille puhul võib eeldada toote püsivat kuivainesisaldust ning mida kasutatakse heitkoguste vähendamise võrdluspunkti määramiseks:

- i) ettevõtja esitab heitkoguste vähendamise kava, mis hõlmab eelkõige üldiste sisendkoguste keskmise lahustisisalduse vähendamist ja/või kuivainete kasutamise tõhustamist, et vähendada seadeldise koguheidet aastase võrdlusheitkoguse konkreetse protsendimääraneni ehk nn siht-heitkoguseni. Seda tuleb teha järgmise ajakava raames:

Ajavahemik		Olemasolevad seadeldised
Maksimaalne aastane koguheid	Uued seadeldised	
Enne 31.10.2001	Enne 31.10.2005	Siht-heitkogus × 1,5
Enne 31.10.2004	Enne 31.10.2007	Siht-heitkogus

- ii) aastane võrdlusheitkogus arvutatakse järgmiselt:

- a) määratakse aasta jooksul tarvitatud pinnakattevahendis ja/või trükivärvis, lakis või liimis sisalduvate kuivainete üldmass. Kuivained on kõik pinnakattevahendites, trükivärvides, lakkides ja liimides sisalduvad materjalid, mis tahkuvad pärast vee või lenduvate orgaaniliste ühendite aurustumist;
- b) aastaste võrdlusheitkoguste arvutamisel korrutatakse punktis a kindlaksmääratud mass allpool esitatud tabelis loetletud asjakohase teguriga. Pädevad asutused võivad korrigeerida kõnealuseid tegureid üksikute seadeldiste puhul nii, et võetaks arvesse kuivainete kasutamise tõendatud tõhustamist.

Toiming	Punkti ii alapunktis b nimetatud korrutustegur
Rotatsioonsügavtrükk; fleksograafia; trükinduses kohaldatav lamineerimine; trükinduses kohaldatav lakkimine; puitpindade katmine; tekstiil-, kile- või paberpindade katmine; liimkatmine	4
Rullmaterjali kattekihiga katmine, sõidukite taasviimistlemine	3
Toiduga kokkupuutuvate pindade katmine, sõidukite ülevärvimine	2,33
Muude pindade katmine ja rotatsioonsiidtrükk	1,5

- c) siht-heitkogus on võrdne aastase võrdlusheitkogusega, mis on korrutatud protsendimääraga, mis on:
- (lenduv heitkogus + 15) IIA lisa kirjes 6 nimetatud seadeldiste ning kirjetes 8 ja 10 nimetatud madalama piirmäära alla kuuluvate seadeldiste puhul,
  - (lenduv heitkogus + 5) kõikide muude seadeldiste puhul;
- d) vastavusnõuded on täidetud, kui lahustikasutuskavas kindlaksmääratud lahusti tegelik heitkogus on siht-heitkogusest väiksem või võrdne sellega.

III LISA

LAHUSTIKASUTUSKAVA

1. Sissejuhatus

Käesolev lisa annab juhiseid lahustikasutuskava rakendamiseks. Selles määratakse kindlaks kohaldatavad põhimõtted (punkt 2), ainetaseme raamistik (punkt 3) ja nõuded, mille alusel kava täitmist kontrollitakse (punkt 4).

2. Põhimõtted

Lahustikasutuskaval on järgmised eesmärgid:

- i) nõuete täitmise kontrollimine kooskõlas artikli 9 lõikega 1;
- ii) heitkoguste edasiste vähendamisevõimaluste kindlaksmääramine;
- iii) lahustikulu, lahusti heitkoguseid ja käesoleva direktiivi järgimist käsitleva teabe avalikustamise võimaldamine.

3. Mõisted

Järgmised määratlused moodustavad ainetaseme raamistiku.

Orgaaniliste lahustite sisendkogused (I):

- I1 Orgaaniliste lahustite kogus või nende kogus hangitud preparaatides, mida kasutatakse ainetaseme arvutamiseks protsessis ettenähtud ajavahemiku jooksul.
- I2 Orgaaniliste lahustite kogus või nende kogus protsessis lahustina korduvkasutatavates preparaatides. (Taaskasutatava lahusti kogust arvestatakse iga kord selle kasutamisel toiminguteostamiseks.)

Toimingu käigus vabanev orgaaniliste lahustite kogus (O):

- O1 Väljuvate gaaside heitkogused.
- O2 Vees lahustuvad orgaanilised lahustid, kusjuures vajaduse korral võetakse väärtuse O5 arvutamisel arvesse heitvee puhastamist.
- O3 Orgaaniliste lahustite kogus, mis jääb protsessi käigus valminud tootesse saasteainena või jääkproduktina.
- O4 Orgaaniliste lahustite püüdmatud heitmed õhus. See hõlmab tubade üldventilatsiooni, kus õhk juhitakse keskkonda akende, uste, tuulutussavade ja muude analoogsete avauste kaudu.
- O5 Keemiliste või füüsikaliste reaktsioonide käigus vabanenud orgaanilised lahustid ja/või orgaanilised ühendid (kaasa arvatud näiteks põletamise või väljuva gaasi või heitvee muu töötlemise käigus lagundatud või näiteks absorptsiooni teel püütud orgaanilised lahustid ja/või ühendid, kui need ei kuulu jaotiste O6, O7 ega O8 alla).
- O2 Kogutud jäätmetes sisalduvad orgaanilised lahustid.
- O7 Orgaanilised lahustid või preparaatides sisalduvad orgaanilised lahustid, mida müüakse või kavatsatakse müüa kaubanduslikku väärtust omava tootena.
- O8 Preparaatides sisalduvad korduvkasutatavad orgaanilised lahustid, mida ei kasutata protsessi sisendkogusena, kui need ei kuulu jaotise O7 alla.
- O9 Muul viisil vabanevad orgaanilised lahustid.

4. Juhised lahustikasutuskava kasutamise kohta nõuete täitmise tõendamisel

Lahustikasutuskava kasutatakse järgmiste konkreetsete nõuete täitmise tõendamiseks:

- i) IIB lisas esitatud vähendamisevõimaluse, mille puhul koguheitme piirväärtust väljendatakse lahusti heitkogustes tooteühiku kohta, või muude IIA lisas sätestatud nõuete täitmise tõendamine;
- a) kõikide IIB lisast juhinduvate toimingute puhul tuleb kulu (C) kindlaksmääramiseks koostada aastane lahustikasutuskava. Kulu võib arvutada järgmise võrrandi kohaselt:
- $$C = I1 - O8$$
- Samamoodi arvutatakse kattevahendites kasutatavate kuivainete sisaldus, millest tuletatakse aastane võrdlus- ja siht-heitkogus;
- b) selleks et hinnata tooteühiku kohta arvutatud lahusti koguheitme piirväärtuse või muude IIA lisas sätestatud piirväärtuste järgimist, tuleb heitkoguste (E) kindlaksmääramiseks koostada aastane lahustikasutuskava. Heitkogused võib arvutada järgmise võrrandi kohaselt:
- $$E = F + O1$$
- kus F tähistab punkti ii alapunkti a määratletud lenduvaid heitkoguseid. Saadud väärtus jagatakse seejärel asjakohase tooteparaameetriga;
- c) artikli 5 lõike 5 punkti b alapunkti ii nõuete täitmise hindamiseks tuleb koostada aastane lahustikasutuskava, et määrata kindlaks kõikide asjaomaste toimingute koguheidde ning seejärel võrrelda saadud väärtust koguheitmega, mis oleks kaasnenum sel juhul, kui II lisa nõudeid oleks täidetud iga toimingu suhtes eraldi;
- ii) lenduvate heitkoguste määramine, et neid oleks võimalik võrrelda IIA lisas esitatud lenduvate heitkoguste väärtusega:
- a) *meetodid*
- Lenduvaid heitkoguseid võib arvutada järgmiste võrrandite kohaselt:
- $$F = I1 - O1 - O5 - O6 - O7 - O8$$
- või
- $$F = O2 + O3 + O4 + O9$$
- Kõnealuse koguse võib kindlaks määrata koguste vahetu mõõtmise teel. Teine võimalus on arvutada väärtus mõnel muul viisil, näiteks protsessi püügitohususe põhjal.
- Lenduvate heitkoguste väärtust väljendatakse sisendkoguse suhtarvuna, mis arvutatakse järgmise võrrandi kohaselt:
- $$I = I1 + I2$$
- b) *sagedus*
- Lenduvad heitkogused võib kindlaks määrata lühikeste, kuid põhjalike mõõtmistega. Neid ei pea kordama kuni seadme uuendamiseni.
-